

Karen Knorr

Η επέλαση των ζώων

Η φωτογράφος Karen Knorr, μικτής καταγωγής, που ζει αρκετές δεκαετίες στο Λονδίνο, εμπνέεται από τους μύθους του Αισώπου, του Jean de la Fontaine αλλά κυρίως από προσωπικές της εσωτερικές αναζητήσεις και δημιουργεί την ενότητα “Μύθοι” που εκτίθεται αυτό το διάστημα στο Ευρωπαϊκό Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης των Βρυξελλών.

Μία σύγχρονη Λήδα ξαπλωμένη σε γνωστό μουσείο των Παρισίων, προσμένει ερωτικά τον Κύκνο της, μία οικογένεια αλεπούδων εισβάλλει σιωπηλά στο Μπλε Δωμάτιο του Λουδοβίκου του 16ου, ένας σκίουρος και τρεις αρουραίοι αλωνίζουν ελεύθερα στο μουσείο Καρναβαλέ... χώροι υπερβολικής ομορφιάς και δύναμης όπου, υπό φυσιολογικές συνθήκες, περιφέρονται είτε βασιλείς και διάφοροι ευγενείς ή χαρωποί τουρίστες. Μέσα όμως από τις εικόνες της Knorr, οι χώροι μεταμορφώνονται και γίνονται σουρεαλιστικοί τόποι διαμονής όντων του ζωϊκού βασιλείου με τρόπο που εύκολα παραπέμπει στους αισώπιους μύθους ή σε άλλες ανάλογες παραβολές της ανθρώπινης ιστορίας.

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να ανατρέξει κανείς στην οικογενειακή ιστορία της Karen Knorr καθώς έμμεσα ερμηνεύει τα τωρινά της έργα, κάτι που άλλωστε συμβαίνει συχνά στην τέχνη, τα παιδικά βιώματα να επιδρούν στην εικαστική έκφραση ενός δημιουργού. Και οι δύο γονείς της έχουν πεθάνει, η μητέρα της ήταν δημοσιογράφος και δούλευε στον ερυθρό σταυρό, ο πατέρας της ήταν καπετάνιος στον αμερικανικό στρατό αλλά παράλληλα έγινε εκδότης του περιοδικού “Stars and Stripes”, της αμερικάνικης ναυτικής εφημερίδας εκείνου του καιρού. Μικρή η φωτογράφος έζησε για λίγα χρόνια στην Φρανκφούρτη, όπου γεννήθηκε, αλλά σύντομα οι γονείς της μετακόμισαν στο Πουέρτο Ρίκο προς αναζήτηση μιας καλύτερης ζωής. Έζησε από το 1958 εκεί για δέκα χρόνια τα οποία ήταν από τα πιο καθοριστικά της ζωής της, ειδικά όσον αφορά την σημερινή της εικαστική έκφραση. Εκεί αφουγκραζόταν τους ήχους των τροπικών εντόμων, φαντασιωνόταν ότι κρυβόταν ένας λύκος κάτω από το κρεβάτι της, μαγευόταν από τα έντονα χρώματα των καθολικών πιστών. Ένας προσεκτικός παρατηρητής θα διαπιστώσει

πως όλα αυτά είναι παρόντα στα έργα της σήμερα.

Η συγκεκριμένη ενότητα “Μύθοι” ξεκίνησε όπως διηγείται: “... το 2003 όταν είχα επισκεφθεί το μουσείο Καρναβαλέ στο Παρίσι, περιφερόμουν στα δωμάτια κι άκουγα πολύ δυνατούς ήχους από περιστέρια, κοίταξα γύρω μου και είδα μία τρύπα στον τοίχο... Ξέρετε, σκέψεις που κάνουμε όταν περιφερόμαστε, όπως για παράδειγμα, ότι πάντοτε μέσα σε απόσταση μερικών μέτρων υπάρχουν αουραίοι... κι όσο προχώραγε η σκέψη μου και η δημιουργία της ενότητας, άρχισα να φαντάζομαι και ιστορίες, έτσι εξελίχθηκε η σειρά μου... και μάλλον θα τελειώσει με το ταξίδι που θα κάνω τώρα στην Ινδία”.

Η μυθοπλαστική αλλά και υπαινικτική διάθεση της φωτογράφου είναι προφανής: ο κάθε χώρος, το κάθε δωμάτιο που επιλέγει παίζει τον ρόλο του στην τελική εικόνα, οι κλασικοί πίνακες που βρίσκονται κρεμασμένοι στους τοίχους προσθέτουν τη δική τους πινελιά στη ιστορία που διηγείται κάθε φορά η KNOIG. Το οξύμωρο είναι ότι σε κάποιες φωτογραφίες έχει χρησιμοποιήσει και ενθέσει ζωντανά ζώα ενώ σε άλλες περιπτώσεις ταριχευμένα. Φωτογραφίζει τα ταριχευμένα ζώα στο στούντιο με τον ίδιο τύπο φωτισμού που έχει χρησιμοποιήσει μέσα στον εκάστοτε χώρο και κατόπιν τα μοντάρει ψηφιακά μέσα στην εικόνα που έχει τραβήξει στο μουσείο. Πρόσφατα όμως άρχισε να φωτογραφίζει και ζωντανά ζώα και έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς και να προσπαθήσει να ξεχωρίσει στις φωτογραφίες της ποιά είναι τα αληθινά και ποιά τα ταριχευμένα. Η διαφορά δύσκολα φαίνεται. Είναι κι αυτό ένα ακόμη παιχνίδι της φωτογραφίας. Η ίδια δηλώνει πως “κατά κάποιο τρόπο θανατώνεις κάτι με το να το φωτογραφίζεις”.

Τί την οδηγεί όμως στο να επιλέγει τόσο εντυπωσιακά όμορφους χώρους που ταλαντεύονται στα όρια του κιτς; Η KNOIG εξηγεί: “Η μητέρα μου βρήκε μετά τον Β’ Παγκόσμιο Πόλεμο υπέροχα έπιπλα που είχε την ευχέρεια να τα αγοράσει σε πολύ χαμηλή τιμή, είναι έπιπλα από παραμύθια, από κάστρα... κατά κάποιο τρόπο είναι ένας παραμυθένιος τόπος, έχει να κάνει με την διαφυγή. Ήταν δύσκολο να παίζουμε μέσα στο σπίτι (ελπίζω να μην έχω δυσκολέψει την ζωή στον γιό μου όταν έρχονται πολλοί φίλοι του στο σπίτι μας!). Με συνταράσσουν μέρη που δείχνουν πλούτο και στάτους μέσα από τα αντικείμενα. Αλλά τα κατακρίνω κιόλας... Είναι χώροι εξουσίας. Για μένα είναι σαν θεατρικά σκηνικά, είναι μη πραγματικοί, περίπλοκοι και περίτεχνοι χώροι. Στην σύγχρονη τέχνη γενικότερα δεν υπάρχουν πολλά έργα που να αναφέρονται σε χώρους που είναι συνδεδεμένοι με την εξουσία”.

Η ιστορία που διηγείται κάθε φωτογραφία είναι σημαντική. Τα ζώα και τα πτηνά στις εικόνες μας αφηγούνται, δεν έχει σημασία η ακριβής αποκρυπτογράφηση των μηνυμάτων τους, αρκεί να δεχτούμε ότι κι εκείνα με τον τρόπο τους έχουν κάθε δικαίωμα να βρίσκονται σε χώρους που οι άνθρωποι έχουν αυτοπροσδιορίσει ως αποκλειστικά ανθρώπινους. Η Knoop αναφέρεται στην βίβλα του διάσημου αρχιτέκτονα Le Corbusier: *“Το να φέρω ένα ζώο μέσα στην βίβλα Savoye για παράδειγμα, που θεωρείται δήθεν ελεύθερος χώρος, είναι σχεδόν ειρωνικό διότι δεν επιτρέπεται στα ζώα να βρίσκονται εκεί!”* Μιλά μεταξύ άλλων για τα είδη υπό εξαφάνιση και με χιούμορ συγκαταλέγει σ’ αυτά και τον άνθρωπο: *“Είμαστε οι ίδιοι ζώα, πολύ έξυπνα, που καταφέραμε να προβάλλουμε τη δύναμή μας πάνω στα υπόλοιπα, αλλά δεν είμαστε ανώτερα”*. Κατά πόσο όμως θα λειτουργούσαν τα έργα της αν τοποθετούσε τα ζώα μέσα σε απλούς χώρους, σε πιο φτωχικά σπίτια; *“Θα μπορούσαν, αλλά μάλλον η ιστορία που θα διηγόμουν θα ήταν διαφορετική”*, αποκρίνεται απλά.

Θα μπορούσε ένας άνθρωπος, ένας καλλιτέχνης σαν την Karen Knoop να πιστεύει στην μετενσάρκωση; *“Ενδιαφέρομαι για τα πιστεύω, δίχως όμως και να τα πιστεύω. Ενδιαφέρομαι πολύ για την ιστορία, τους μύθους που μας κάνουν ανθρώπινους και κάπως ίσως διαφορετικούς από τα ζώα αλλά ταυτόχρονα μας συνδέουν. Σε ένα βασικό επίπεδο μετενσαρκωνόμαστε, ξαναγινόμαστε χόμα... και μας συγκρατεί επίσης η σκέψη αυτή της επιστροφής από κάποιες άσχημες πράξεις... Αντιλαμβάνομαι την αναγκαιότητα αυτού του πιστεύω, σέβομαι την ύπαρξη των ζώων αλλά δεν θα έφτανα στο σημείο να φοβάμαι να πατήσω κατά λάθος ένα μυρμήγκι. Αλλά μέχρι ενός σημείου είναι ένα πολύ ενδιαφέρον και αξιόλογο πιστεύω”*.

Οι καλλιτεχνικές ανησυχίες της Knoop δεν άπτονται όμως μόνο των ζωοφιλικών όπως είναι ευνόητο. Πέραν αυτού αναρωτιέται και ως γυναίκα καλλιτέχνης, με φεμινιστικές διαθέσεις, γιατί οι χώροι που απεικονίζει αποπνέουν μία αρσενική εξουσία. Σε δύο φωτογραφίες της επιλέγει να τοποθετήσει δύο διαφορετικές γυμνές γυναίκες, κάτι που δεν το συνηθίζει. Η ίδια εξηγεί πως, *“Ήταν μία αναφορά στην παραδοσιακή απεικόνιση του γυναικείου γυμνού και σε έναν πίνακα όπου ένα αγόρι είναι ζαπλωμένο ακριβώς με τον ίδιο τρόπο. Όλα τα αντικείμενα γύρω της κοιτούν εμάς αλλά κοιτούν κι εκείνη. Έχω δύο τύπους γυναικών στην ενότητα, η μία έχει σαφή αναφορά στη Λήδα και τον κύκνο, η άλλη είναι η Άρτεμις με το τέλεια εξιδανικευμένο γυναικείο σώμα... ήταν αρκετά δύσκολο να*

κάνω αυτή την λήψη γιατί γινόταν σε ένα μουσείο το οποίο λειτουργεί κανονικά, έπρεπε να βεβαιωθώ ότι δεν θα μπει κανείς μέσα και το σκεπτικό μου ήταν να δημιουργήσω έναν φωτισμό που να παραπέμπει στο σεληνόφως... Η ιδέα της ομορφιάς αλλάζει, η αντίληψη της γυναικείας ομορφιάς αλλάζει ανά τους αιώνες, ίσως θα έπρεπε να ζούμε πιο πολύ την στιγμή”.

Αμφισβητεί σαφώς την έννοια και τη διάρκεια της ομορφιάς αλλά και του ίδιου του έργου τέχνης ενώ ασκεί κριτική στο star-system που κυριαρχεί στις τέχνες σήμερα. “Η μετενσάρκωση σου δίνει την ελπίδα για αναγέννηση, για βελτίωση, ο θάνατος δεν τελειώνει. Κι εμείς οι καλλιτέχνες έχουμε αυτή την αναζήτηση της αθανασίας και ίσως έτσι να πιστεύουμε ότι τα έργα μας θα συνεχίσουν να ζουν αλλά τελικά ίσως και να ξέρουμε ότι όλα γίνονται στάχτη. Όμως αυτό μπορεί και να μας μάθει να μην είμαστε τόσο αλαζόνες. Να μιλήσουμε για το καλλιτεχνικό Εγώ;!... Αυτό ίσως και να απορρέει από την συνεχόμενη πίεση από τα μίντια στην εποχή μας ο καλλιτέχνης να είναι και διασημότητα, star. Η δική μου γενιά δεν είχε αυτό το φορτίο της διασημότητας. Όταν το έχεις, πρέπει συνεχώς να κάνεις μία δουλειά που να είναι ολοένα και πιο σοκαριστική. Δεν με ενδιαφέρει αυτή η στρατηγική, αν έχει συμβεί με την δουλειά μου τότε είναι τυχαίο”.

Αξίζει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι στις περισσότερες περιπτώσεις η Karen Knorr αναγκάζεται να πληρώνει στους χώρους που φωτογραφίζει ή να δίνει ποσοστά από τις πωλήσεις των έργων της. Είναι ένα τίμημα που πρέπει να πληρώνει για την προσωπική της επιλογή των συγκεκριμένων χώρων. Πρόσφατα της ζητήθηκε, από γνωστό Γάλλο σχεδιαστή υποδημάτων να φωτογραφίσει μία σειρά του, εκείνη επέλεξε την Tate για τις λήψεις και αναγκάστηκε να πληρώνει 300 λίρες ανά ώρα φωτογράφισης μέσα στον γνωστό εκθεσιακό χώρο!

Τί πιστεύει ότι θα γίνει με τα έργα της σε 100 ή 200 χρόνια από σήμερα; Αν υπάρχει η γη όπως διευκρινίζει, πιστεύει πως θα συνεχίσουν να υπάρχουν, έστω ως υλικό αρχείου: “Αλλά δεν ξέρω αν οι έννοιες θα παραμείνουν οι ίδιες. Δεν με απασχολεί ιδιαίτερα το να ελέγγω τις έννοιες στα έργα μου... τώρα έχω γίνει μέχρι και ‘παιχνιδιάρικη’ στην τέχνη μου. Ο χρόνος πραγματικά αλλάζει το έργο”.

Βγαίνοντας από το σπίτι της μου είπε ότι έρχονται αλεπούδες τα βράδια στον κήπο της προς αναζήτηση τροφής. Η εικόνα της φωτογράφου να στέκεται ανάμεσα στα λουλούδια της με δύο ή τρεις αλεπούδες γύρω της ξάφνου φάνταζε απολύτως φυσιολογική μέσα σ’

έναν κόσμο σουρεαλιστικό. Ίσως η πιο όμορφη στιγμή να ήταν, όταν περπατώντας σε έναν μικρό λονδρέζικο δρόμο, πέταξαν σε κοντινή απόσταση από μας μεγάλοι γλάροι που έκραζαν δυνατά, σα να διαπληκτίζονταν, και η Karen Knorr τους κοίταξε με ένα εφηβικό σχεδόν ενθουσιασμό! Εκείνη την στιγμή ήταν η ίδια μέρος των έργων της και του αληθινού και ταυτόχρονα παραμυθένιου κόσμου που δημιουργεί μέσα σε αυτά.

www.karenknorr.com.